

NOOT

Vooraf

1. Deze zaak draait om de vraag of een procespartij beroep moet instellen tegen een uitspraak met een voor die partij gunstig dictum, om te voorkomen dat daaraan ten grondslag liggende nadelige overwegingen gezag van gewijsde krijgen. De Hoge Raad oordeelt dat dit het geval is.

2. Een ander oordeel was mijns inziens lastig voorstelbaar geweest gelet op de ‘gezag van gewijsde’-leer en eerdere jurisprudentie van de Hoge Raad. Dat neemt niet weg dat het oordeel op gespannen voet staat met het appelprocesrechtelijke uitgangspunt dat bij een volledig gunstig dictum geen rechtsmiddel hoeft te worden aangewend.

De procedures voor zover relevant

3. De voorzitter van het bestuur van rondvaartbedrijf Stichting De Drie Geuzen wordt in april 2017 op staande voet ontslagen door de enige andere bestuurder vanwege het dronken rondvaren van passagiers. De voorzitter legt zich er niet bij neer.

4. Het andere bestuurslid verzoekt de rechtbank Den Haag om de voorzitter te ontslaan ‘voor zover de voorzitter niet al in april 2017 rechtsgeldig is ontslagen’. De rechtbank overweegt in haar beschikking gemotiveerd en aan de hand van de relevante statutaire bepalingen dat de voorzitter in april 2017 al is ontslagen en wijst daarom het verzoek tot ontslag af.

5. De voorzitter stelt geen hoger beroep in tegen de beschikking, maar maakt nog voor het wijzen daarvan een andere procedure aanhangig waarin hij onder meer een verklaring voor recht vordert dat zijn ontslag in april 2017 niet rechtsgeldig is. Ten verweze wordt een beroep gedaan op het gezag van gewijsde van de beslissing over het ontslag in de beschikking. De rechtbank gaat hierin mee en wijst de vordering van de voorzitter af.

6. De voorzitter stelt vergeefs hoger beroep in. Het hof oordeelt dat de rechtbank in de verzoekschriftprocedure gehouden was te beoordelen of de bestuurder nog in dienst was, en dit ook uitdrukkelijk heeft gedaan. Die beslissingen betreffen de rechtsbetrekking in geschil in de zin van art. 236 lid 1 Rv. Het lag daarom op de weg van de voorzitter om, als hij daarin niet wilde berusten, hoger beroep tegen de beschikking in te stel-

len, hetgeen temeer geldt nu de voorzitter daar vanwege de twee aanhangige procedures alle belang bij had en ook op bedacht had moeten zijn, aldus het hof.

Gezag van gewijsde

7. Art. 236 lid 1 Rv bepaalt dat beslissingen over de rechtsbetrekking in geschil, vervat in een in kracht van gewijsde gegaan vonnis, in een ander geding tussen dezelfde partijen bindende kracht hebben. Deze bindende kracht van eindbeslissingen wordt gezag van gewijsde genoemd. Voorwaarde voor gezag van gewijsde is dat de betreffende uitspraak in *kracht van gewijsde* is gegaan. Dit betekent dat daartegen geen gewoon rechtsmiddel (meer) openstaat. Art. 236 lid 1 (jo. 353 lid 1 en 418a) Rv l ziet op *vonnissen* en arresten, maar is in beginsel analoog van toepassing op eindbeslissingen in beschikkingen (zie bijv. r.o. 3.1.2 en HR 10 oktober 1998, *NJ* 1999/83).

8. Gezag van gewijsde doet zich voelen in een *ander geding*. Dat is bijvoorbeeld ook een tweede schadestaatprocedure ten opzichte van de eerste, op basis van dezelfde hoofdprocedure (HR 11 september 2020, ECLI:NL:HR:2020:1412, «JBPr» 2021/22, m.nt. Van Rijssen (*Sleutelstad/NS*)). Het moet voorts gaan om *dezelfde partijen*. Een rechtsopvolger telt ook, en ook een gevoegde, tussengekomen, of op de voet van art. 118 Rv betrokken partij kan aan gezag van gewijsde gebonden raken (HR 24 april 2020, ECLI:NL:HR:2020:810, *NJ* 2021/3, r.o. 2.7.4).

9. Het gesloten stelsel van rechtsmiddelen zorgt ervoor dat een eenmaal opgestarte procedure op een zeker moment tot een einde komt. Het gezag van gewijsde zorgt er vervolgens voor dat het opstarten van een nieuwe procedure over hetzelfde geschilpunt niet snel zal lonen. De ratio van het leerstuk komt erop neer dat procederen eens afgelopen dient te zijn, en dient daarmee de rechtszekerheid.

10. Hiermee wordt op de koop toe genomen dat partijen ook gebonden blijven aan beslissingen die onjuist zijn, als de desbetreffende uitspraak in kracht van gewijsde is gegaan. Zo’n beslissing is dan wel fout, maar is als gevolg van het doorlopen proces juridisch waarheid geworden. Dat wordt verkozen boven de situatie dat een procespartij (steeds) van voor af aan kan beginnen met nieuwe procedures in een poging alsnog gelijk te krijgen, welke situatie bovendien tegenstrijdige

rechterlijke beslissingen over dezelfde geschilpunten in de hand zou werken.

Aan welke beslissingen komt gezag van gewijsde toe?

11. Gezag van gewijsde komt toe aan beslissingen over de ‘rechtsbetrekking in geschil’, door de Hoge Raad ook wel met de term ‘geschilpunten’ aangeduid. Dit komt neer op de beslissingen over de rechten en verplichtingen die het voorwerp zijn van geschil, en aldus het dictum vormen of daaraan ten grondslag liggen, door A-G Assink in zijn conclusie voor dit arrest treffend ‘geschilbeslissingen’ genoemd.

12. Niet iedere (eind)beslissing is een geschilbeslissing. Een zuiver obiter dictum is dat in ieder geval niet, nu het dictum daardoor niet wordt gedragen. Zie voorts Hoge Raad 26 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1779, r.o. 3.1.3, voor een voorbeeld van een geval waarin de gegeven negatieve beslissingen niet dragend waren voor het gunstige dictum en dus ook geen gezag van gewijsde kregen. Ook zuivere rechtsoordelen zijn geen geschilbeslissingen, omdat die niet de rechtsbetrekking regelen, hetgeen bijvoorbeeld ook geldt voor beslissingen zoals een niet-ontvankelijkverklaring vanwege het niet hebben voldaan van het griffiegeld, of een afwijzing op de stelplicht (zie bijv. HR 19 november 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1151, NJ 1994/175).

13. Dat laatste geval dient onderscheiden te worden van het oordeel dat de grondslag niet vast is komen staan, waarmee immers wél over het geschilpunt is beslist. Indien in dat geval in een nieuwe procedure met nadere feiten en bewijsmiddelen geprobeerd wordt alsnog de vordering toegewezen te krijgen op dezelfde grondslag, kan het gezag van gewijsde hiertegen met succes worden ingeroepen. Een beroep daarop mist evenwel doel indien eenzelfde vordering opnieuw wordt ingesteld op basis van een andere grondslag, waarover de rechter zich nog niet heeft uitgelaten (HR 18 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:2099, «JBPr» 2021/13, m.nt. Van Malssen en Hengeveld, NJ 2022/129, m.nt. Snijders, r.o. 3.1.3-3.1.4).

14. Of in een concreet geval sprake is van zo’n nieuw geschilpunt, is notoir lastig te beoordelen (zie voor een jurisprudentieschets A-G Van Peursem in zijn conclusie voor HR 18 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:2099, «JBPr» 2021/13, par. 2.8). Volgens de Hoge Raad hangt het antwoord af

van de grondslag van de vordering of het verzoek, het verweer daartegen, het partijdebat en de gegeven beslissingen. Dit zal de aangezochte rechter door middel van uitleg van de gedingstukken van de eerdere procedure moeten beoordelen (zie HR 18 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:2099, «JBPr» 2021/13, r.o. 3.1.3).

Moest de voorzitter in beroep tegen de beschikking waarin het verzoek om hem te ontslaan werd afgewezen?

15. De voorzitter klaagt in cassatie dat het hof heeft miskend dat een redelijke toepassing van art. 236 Rv meebrengt dat geen gezag van gewijsde toekomt aan voor een partij nadelige beslissingen in een uitspraak met een voor die partij volledig gunstig dictum, en dat die partij in dat geval ook onvoldoende belang zou hebben bij het instellen van een rechtsmiddel.

16. De Hoge Raad oordeelt, na een kort college over gezag van gewijsde in r.o. 3.1.2, in r.o. 3.1.3 dat het onderdeel faalt. Bij een afwijzing van een verzoek of vordering krijgt een voor de gedaagde of verweerder nadelige beslissing over de rechtsbetrekking in geschil bij het in kracht van gewijsde gaan van de uitspraak (wél) gezag van gewijsde. Dit brengt mee, aldus nog steeds de Hoge Raad, dat de gedaagde of verweerder voldoende belang heeft bij een rechtsmiddel tegen die uitspraak, ook al strekt het dictum tot afwijzing van de vordering of het verzoek van de wederpartij.

Analyse en gevolgen oordeel Hoge Raad

17. Met het oordeel van de Hoge Raad is uitgemakt dat gezag van gewijsde toekomt aan alle geschilbeslissingen – eindbeslissingen over de geschilpunten die aldus het dictum vormen of dragen – in een in kracht van gewijsde gegane uitspraak, ongeacht het dictum. Om gezag van gewijsde ervan te voorkomen zal een rechtsmiddel aangewend moeten worden, waarvoor een voldoende belang nodig is in de zin van art. 3:303 BW. Het arrest leert ons dat dit belang kan bestaan uit de wens te voorkomen dat een negatieve geschilbeslissing gezag van gewijsde verkrijgt, ook al is het dictum van de uitspraak geheel gunstig. Verdere omstandigheden, zoals de door het hof genoemde reeds aanhangige tweede procedure als gevolg waarvan de voorzitter op het gezag van gewijsde bedacht had moeten zijn, spelen in het oordeel geen rol.

18. Het identificeren van gevallen waarin het dictum geheel gunstig is, maar waarin toch sprake is van negatieve geschilbeslissingen, vereist enig voorstellingsvermogen. Gedacht kan worden aan het gevalstype van honorering van een bevrijdend verweer, en situaties als de onderhavige, waarin een nagestreefd resultaat al is bereikt. Doet zo'n geval zich voor, dan moet de partij die zich geconfronteerd ziet met negatieve geschilbeslissingen beoordelen of, mede gelet op het positieve dictum, het voor haar van belang is dat die negatieve geschilbeslissingen toch aangetast worden. Als dat zo is, en het gevaar bestaat dat de wederpartij in een andere procedure een beroep zal doen op het gezag van gewijsde van die beslissingen, dan dient ondanks het gunstige dictum toch een rechtsmiddel te worden aangewend.

19. Bij mijn weten is dit zo niet eerder door de Hoge Raad beslist. De beslissing was mijns inziens te verwachten, gelet op eerdere jurisprudentie van de Hoge Raad, waarvoor ik kortheids halve naar de in paragraaf 14 genoemde jurisprudentieschets verwijs. Het lijkt mij niet dat het arrest verandering brengt, in die zin dat allerm minst zeker is dat voorheen wat anders gold. De beslissing lijkt mij eerder een bevestiging van de voorheen al geldende consequenties van de leer van gezag van gewijsde.

Was een andere keuze door de Hoge Raad beter geweest?

20. Het oordeel van de Hoge Raad staat op gespannen voet met het uitgangspunt dat een (volledig) gunstig dictum geen aanleiding geeft tot het aanwenden van een rechtsmiddel. Had de Hoge Raad in lijn met dat uitgangspunt het beoog van de voorzitter als eiser in cassatie moeten volgen?

21. Eiser in cassatie bepleitte in feite het aannemen van een subregel, inhoudende dat bij een volledig gunstig dictum aan de daaraan ten grondslag liggende negatieve geschilbeslissingen toch geen gezag van gewijsde toekomt. Het gezag van gewijsde houdt op, zo is dan de gedachte, waar een partij in het dictum geen prikkel tot het aanwenden van een rechtsmiddel vindt. Het aanwenden van een rechtsmiddel kan in zo'n geval niet van de procespartij gevegd worden (zie in die trant ook F.E. Vermeulen, 'Kwesties van belang: artikel 3:303 BW in cassatie', in: P.J.M. von Schmidt auf Altenstadt e.a. (red.), *Middelen*

voor Meijer: *liber amicorum mr. R.S. Meijer*, Den Haag: Boom Juridisch 2013, die voorts meent dat de subregel de hanteerbaarheid van leerstukken van procesbelang en van gezag van gewijsde ten goede komt). Volgens eiser zou het moeten aanwenden van een rechtsmiddel bij een gunstig dictum voorts leiden tot het nodeloos voeren van procedures.

22. Het is gelukkig te noemen dat de Hoge Raad hierin niet is meegegaan; de genoemde argumenten overtuigen niet. Het lijkt mij allereerst niet dat het aannemen van de subregel (nodeloze) procedures voorkomt. In de voorliggende casus zou de voorzitter dan niet in hoger beroep hoeven of zelfs kunnen gaan van de beschikking, maar had hij wel een nieuwe procedure ahangig kunnen en moeten maken om een andere beslissing over het geschilpunt te krijgen. De subregel zou hier dus per saldo geen procedure voorkomen. Ook valt niet in te zien dat het hoger beroep tegen de beschikking nodeloos zou zijn of niet van de voorzitter gevegd had kunnen worden, en dat dit voor het ahangig maken van de nieuwe procedure anders zou zijn. Voor beide gevallen geldt: verder procederen hoeft niet, tenzij belang bestaat bij een andere beslissing over hetzelfde geschilpunt. Tot slot lijkt me niet dat het aannemen van de subregel tot een verbetering van de hanteerbaarheid van de leerstukken van procesbelang en gezag van gewijsde zou leiden. Bij het leerstuk van procesbelang scoort de subregel niet beter op hanteerbaarheid dan de nu gegeven heldere regel dat de wens gezag van gewijsde van een geschilbeslissing te voorkomen voldoende procesbelang oplevert. Het oordeel van de Hoge Raad betreft mijns inziens voorts geen complicering, maar een toepassing c.q. voortzetting van het leerstuk van gezag van gewijsde (zie par. 19), terwijl het aannemen van de subregel juist zou leiden tot een nieuw geïntroduceerde uitzondering.

23. Maar bovenal heeft de voorgestelde subregel tot gevolg dat gezag van gewijsde er niet aan in de weg staat om het betreffende geschilpunt – waarop een negatieve geschilbeslissing is gevolgd resulterend in een gunstig dictum – opnieuw voor te (blijven) leggen. De subregel staat dan ook op gespannen voet met het adagium dat aan het procederen eens een einde dient te komen. Bovendien vind ik de subregel minder gelukkig bezien vanuit het systeem van het gesloten stelsel van rechtsmiddelen in combinatie met

het leerstuk van gezag van gewijsde. Dat systeem is erop gebaseerd dat een beslissing op een geschilpunt wordt bereikt *binnen* een procedure, eventueel in meerdere instanties, en partij en het met die aldus tot stand gekomen beslissing vervolgens te doen hebben, nu gezag van gewijsde in de weg zou staan aan het voeren van nieuwe procedures over hetzelfde geschilpunt. Ik zie geen goede reden om niet de daarop ingerichte hogere instantie in dezelfde procedure aan te zoeken bij de wens een andere geschilbeslissing te bereiken.

24. De beslissing van de Hoge Raad is een gelukkige. Zij is helder, uitvoerbaar en past binnen het systeem: als men niet kan leven met een negatieve geschilbeslissing in een uitspraak die in kracht van gewijsde dreigt te gaan, dan moet men – ongeacht het dictum – een rechtsmiddel aanwenden en heeft men daar ook belang bij.

mr. L.V. van Gardingen
(cassatie)advocaat bij Houthoff

53

Paginalimitering in de Landelijke procesreglementen van de hoven: toetsing grondslag en verhouding tot art. 6 EVRM

Hoge Raad
3 juni 2022, nr. 21/02242,
ECLI:NL:HR:2022:824
(mr. Kroeze, mr. Du Perron, mr. Wattendorff,
mr. Salomons, mr. Makkink)
(Concl. A-G De Bock)
Noot mr. drs. P.A. Fruytier

Procesreglement. Paginalimitering. Recht op een eerlijk proces.

[Rv art. 19 lid 2, 20 lid 1, 353, 359, 401a lid 2; EVRM art. 6]

De Hoge Raad toetst de houdbaarheid van de in de Landelijke procesreglementen van de hoven ingevoerde paginalimitering. De grondslag daarvan moet worden gevonden in art. 19 lid 2 en art. 20 lid 1 Rv. De limitering strijdt niet met art. 6 EVRM. Tegen de beslissing tot verlening of weigering van een verruimd aantal pagina's staat cassa-

tieberoep open met inachtneming van art. 401a lid 2 Rv.

[Eiser 1] en 69 anderen,
eisers in eerste aanleg,
hierna: de Advocaten,
advocaat in de prejudiciële procedure: A.M. van Aerde,
tegen
de Staat der Nederlanden (het ministerie van Justitie en Veiligheid) te Den Haag,
verweerder in eerste aanleg,
hierna: de Staat,
advocaat in de prejudiciële procedure: aanvanke-
lijk K. Teuben, thans G.C. Nieuwland.

Conclusie Advocaat-Generaal
(mr. De Bock)

1. Inleiding en samenvatting

1.1. In deze zaak wordt antwoord gegeven op de prejudiciële vragen die zijn gesteld over de begrenzing van de omvang van processtukken in hoger beroep. De regels hierover zijn per 1 april 2021 opgenomen in het Landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de gerechtshoven en in het Procesreglement verzoekschriftprocedures handels- en insolventiezaken gerechtshoven. De Advocaten hebben zich verzet tegen de invoering van die regels en hebben in kort geding gevorderd dat de Staat wordt bevolen, heel kort gezegd, de regels in te trekken. De voorzieningenrechter heeft daarop prejudiciële vragen gesteld aan de Hoge Raad. In de prejudiciële procedure zijn schriftelijke opmerkingen ingediend door de Staat, de Advocaten en de Nederlandse Orde van Advocaten (de NOvA).

1.2. Mijn conclusie zal zijn dat de in de procesreglementen van de hoven opgenomen regels dat processtukken niet langer mogen zijn dan 25 pagina's¹ toelaatbaar zijn, omdat zij gebaseerd kunnen worden op de eisen van een behoorlijke rechtspleging. Die regels zijn niet in strijd met art. 6 EVRM, waarin het recht op toegang tot de rechter is verankerd, of met het beginsel van hoor en

1 De paginalimiet is niet in alle gevallen 25 pagina's; voor verzoekschriften in handelszaken is de limiet pagina's en in octrooizaken 60 dan wel 36 pagina's. Voor de leesbaarheid van deze conclusie spreek ik steeds over 25 pagina's.